

самореалізації, самоствердження, пізнавальні цінності (освіченість), загальнолюдські цінності особистісного щастя (кохання, здоров'я, щасливе сімейне життя), цінності соціальної взаємодії (розвиток, цікава робота, впевненість в собі, друзі).

Результати теоретичного та емпіричного дослідження проблеми формування смисло-життєвих орієнтацій обдарованої молоді дають підстави для окреслення перспектив подальших наукових пошуків. Зокрема, на нашу думку, становить інтерес вивчення особливостей впливу різних чинників на смисло-життєві орієнтації обдарованої молоді.

БІБЛІОГРАФІЯ

1. Алексеева Т. Ценностные ориентации как фактор жизнедеятельности и развития личности // Психологический журнал. – Т.5 - №5, 1984 – С.63-70.
2. Бутківська Т.В. Проблема цінностей у соціалізації особистості // Цінності освіти і виховання. Науково-методичний збірник / О.В.Сухомлинська – К., 1997 – С.27-31.
3. Кирилова Н.А. Ценностные ориентации в структуре интегральной индивидуальности старших школьников // Вопросы психологии - №4, 2000 – С.14-20.

4. Кучмагра С., Варбан М. Ціннісні орієнтації та пріоритети старшокласників // Психолог - №39, 2003 – С.18-22.

5. Львов С.Е. Бать или казаться? – М.: Политиздат, 1982 – 319 с.

6. Малько Н.О. Ціннісні орієнтації та їх вплив на особистісний розвиток школяра // Психологія. - НПУ ім. М.П. Драгоманова – К.: НПУ, 1999 – Випуск 3 – С.147-153.

7. Олійник Н. Діагностика та розвиток ціннісних життєвих орієнтацій у старшокласників // Психолог. - №17, 2004 – С.7-12.

8. Психологія і педагогіка життєтворчості: Навч.-метод. Посібник / В.М. Доній, Г.М. Несен, Л.В. Сохань, І.Г. Єрмаков та ін. – К., 1996 – 657 с.

9. Райгородский Д.Я. Практическая психодиагностика – Самара: «БАХГАХ – М», 2002 – 668 с.

10. Сержантов В.Ф. Человек, его природа и смысл бытия – Л.: ЛТУ, 1990 -353с.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

Мельничук Ірина Ярославівна – кандидат психологічних наук, доцент кафедри практичної психології Кіровоградського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка.

Коло наукових інтересів: розвиток психологічної служби системи освіти.

ТРАКТУВАННЯ ЗМІСТУ ПОНЯТТЯ «ОХОРОНА ПРИРОДИ» У 60-70-Х РОКАХ ХХ СТОЛІТТЯ (ІСТОРІОГРАФІЧНИЙ АСПЕКТ).

Аліна МЕХЕДА (Кіровоград)

В даній статті прослідковано генезу поняття «охорона природи» протягом 60-70-х рр. ХХ ст., та його запровадження у шкільні навчальні курси та систему природоохоронного просвітництва.

В данной статье исследуется генезис понятия «охрана природы» на протяжении 60-70-х гг. ХХ ст., а также его внедрение в школьные учебные курсы и систему природоохранного просвещения.

Ключові слова: охорона природи, природокористування, природоохоронне просвітництво, екологічна освіта.

Сучасний етап розвитку педагогічної науки характеризується модернізацією змісту шкільної освіти, приведенням його у відповідність із запитами сьогодення та сучасним станом наук.

Складнощі цього періоду пов'язані з необхідністю введення в систему шкільної освіти нових наукових понять, включенням нових елементів у ті з них, зміст яких значно оновився за останні роки. Таким, зокрема, є поняття «охорона природи». Тому погляд в історію є доцільним для уникнення помилок, виявлення здобутків та інноваційного потенціалу сучасної екологічної освіти.

Метою даної статті є вивчення поглядів радянських педагогів та науковців на зміст поняття «охорона природи», його трансформацію та впровадження у систему шкільної освіти.

Починаючи з 50-х років радянська влада робить акцент на охорону природи. Центральний Комітет КП України і Рада Міністрів Української РСР в своєму рішенні від 3 червня 1958 р. «Про заходи по поліпшенню охорони природи Української РСР» зобов'язали органи народної освіти поліпшити пропаганду заходів по охороні природи серед учнів і студентів, всебічно сприяти розгортанню роботи гуртків юних натуралістів і юннатівських секцій Українського товариства охорони природи [22, 31]. Саме наприкінці 50-х років, як зазначають вітчизняні дослідники Васюта О.А., Васюта С.І., Філіпчук Г.Г., коли негативний антропо-погенний вплив надзвичайно ускладнився і почав впливати на стан природних ресурсів і ландшафтів, так і на екологічну стабільність та нормальне функціонування біосфери, загалом бере початок якісно новий екологічний етап розвитку охорони природи [2, 172].

Так вчені прийшли у своїх висновках до факту вичерпуваності природних багатств, усвідомлення невідворотних порушень, викликаних швидкими темпами використання людством природних ресурсів. Серед науковців зростало занепокоєння, що ріст промисловості та сільського господарства, розвиток техніки, освоєння нових територій, збільшення

різноманітних потреб населення тісно пов'язані з розширенням використання природних ресурсів: розпахуванням нових земель, все більшим освоєнням лісових, водних, рибних, мисливських ресурсів та збільшенням експлуатації корисних копалин. В таких умовах в радянській історіографії зароджується нова область знань, що отримує назву «охорона природи» [25, 4].

А.І. Воронцов та Н.З. Харитонова розглядали охорону природи як науку, що займається теоретичним обґрунтуванням і розробкою практичних заходів щодо розумного використання природних ресурсів [4, 5].

Л.К. Шапошников під терміном «охорона природи» розумів встановлення такої системи експлуатації природних багатств, яка забезпечує найбільш раціональне їх використання, зберігання, відновлення і збільшення в інтересах майбутніх поколінь людства. Завданням цієї науки вчений вважав розробку рекомендацій щодо практичних заходів по зберіганню і відновленню природних багатств [25, 6-7].

Охорона природи трактувалася також як комплекс державних, міжнародних і громадських заходів, спрямованих на раціональне природокористування, відновлення, примноження та збереження природних ресурсів для благоденства людського суспільства [1, 18].

Ряд радянських дослідників пропонували термін «охорона природи» замінити терміном «природокористування».

Природокористування, на думку вчених, забезпечувало цілісний і комплексний підхід до природи при вирішенні будь-яких задач її використання.

На думку Ю.Н.Куражковського, природокористування як наука мало на меті розробку загальних принципів здійснення усілякої діяльності, пов'язаної або з безпосереднім користуванням природою та її ресурсами, або із змінюючими впливами на неї. Кінцева мета цієї розробки – забезпечити єдиний підхід до природи як до загальної основи праці радянського суспільства [14, 143].

Ю.К.Єфремов пропонував науку про охорону природи називати «Природокористуванням» і розглядати її як розділ географії, а саму проблему охорони природи – як географічну та економічну проблеми державного значення [7, 8].

І.М.Забелін науку про використання і охорону природи називає «Натурсоціологією», головне завдання якої – керувати взаємодією людського суспільства з природою [8, 36].

І.П. Лаптев вважав, що наука про охорону природи повинна зайняти місце поряд з такою наукою, як біогеохімія, що вивчає під певним

кутом зору живу і неживу природу разом, у всіх їх надзвичайно складних взаємовідносинах. Наука про охорону природи розглядає різноманітний вплив людини на живу і неживу природу, розробляє заходи розумного використання, охорони і відтворення її ресурсів. Отже, на його думку, охорона природи є окремою наукою [4, 18].

Проте, поруч з ідеями охорони природи основною ідеєю ставлення до природи була концепція панування людини над природою. Про існування такого погляду на відносини людини і природи можна висновувати з наступних тверджень: «...пока мы не знаем закона природы, он, существуя и действуя помимо, вне нашего познания, делает нас рабами слепой необходимости. Раз мы узнали этот закон, действующий не зависимо от нашей воли и нашего сознания, - мы господа природы» [15,198], «человек вполне подчинит себе внешнюю природу, на сколько будет ему нужно, переделает все невыгодные для себя проявления сил внешней природы...» [24, 596].

Найбільш логічно виправданим до визначення суті й завдання охорони природи в умовах глобального екологічного впливу людини у 60-ті рр. в радянській історіографії став «біосферний» підхід, в основі якого лежала біосферна концепція, обґрунтована академіком В.І. Вернадським. Наукові ідеї, що лягли в основу вчення про біосферу були висунуті В.І.Вернадським спочатку в окремих статтях, а потім в лекціях, які він читав в Празі та Парижі. Узагальненням висунутих ним ідей стала праця «Біосфера» [3]. В.І.Вернадський здійснюючи кількісну оцінку масштабів людської діяльності, прийшов до висновку про те, що людська діяльність як процес, накладений на біосферу, сторонній за своїм єством. Така думка була пов'язана з техногенним характером людської діяльності, яка багато в чому порушувала природний хід природних процесів та суперечила їм. Однак в останнє десятиліття свого життя В.І.Вернадський прийшов до висновку про еволюцію біосфери Землі, про кількісні та якісні зміни її головної складової частини – живої речовини. Поява людини, на думку вченого, і вплив її діяльності на оточуюче природне середовище являє собою не випадковість, не «накладений» на природний хід подій процес, а певний закономірний етап еволюції біосфери. Цей етап повинен привести до того, що під впливом наукової думки і колективної праці об'єднаного людства, спрямованих на задоволення усіх його матеріальних і духовних потреб, біосфера Землі повинна перейти в новий стан, який він запропонував називати «ноосферою».

Таким чином, деякі вчені намагалися протиставити охорону природи її

використанню. Інші вважали, що природа для того й існує, щоб дари її тільки використовувати, не піклуючись про відновлення і примноження природних ресурсів. Шлях до вирішення такого протиріччя Н.А.Гладков вбачав у зосередженні уваги на взаємопов'язаних природних явищах і процесах, і охороні не окремих природних об'єктів, а перш за все відновлювальної сили природи, її здатність відшкодувати нанесений їй збиток [6, 4].

Поруч з розвитком наукової теоретичної бази з питань охорони природи активно розвивалась і педагогічна. Так, в період з 60-х по 70-ті роки виходить значна кількість праць радянських педагогів, присвячених природоохоронному просвітництву учнівської молоді. Саме в цей період, на думку А.Н.Захлебного, відбувалася якісна зміна змісту поняття «охорона природи». Ще нещодавно охорона природи розглядалася як вилучення із сфери господарської діяльності людини окремих рідкісних або унікальних об'єктів живої природи для збереження їх в природному вигляді з науковими, культурними, економічними та іншими цілями [10, 62.].

А.Н. Захлебний та І.Т.Суравегіна виділяли основні змістові одиниці поняття «охорона природи»:

1. Охорона природи – галузь наукової і практичної діяльності.
2. Кінцева мета усієї наукової і практичної діяльності по охороні природи – захист природного середовища від руйнування.
3. Основні задачі природоохоронної діяльності:
 - а)раціональне використання природних ресурсів;
 - б) захист природного середовища від забруднення;
4. Сучасна природоохоронна діяльність охоплює всю біосферу, тобто природу, в межах розповсюдження життя [9, 37].

У 60-ті роки, коли практично всі ресурси планети залучаються до сфери господарської діяльності людини, охорона природи вже не може бути ефективною лише як заходи по консервації окремих природних об'єктів і комплексів. На міжнародному рівні охорону природи почали розглядати як діяльність людини, спрямовану на раціональне використання усіх природних ресурсів, а також на збереження від забруднення і руйнування природного середовища [20, 6].

Середину 60-х років сучасні дослідники визначають як новий етап у формуванні природоохоронної політики [2, 176]. В документах ХХІІІ-ХХVІ партійних з'їздів з'явилася низка раніше не вживаних термінів. Так, в матеріалах ХХІІІ з'їзду цілісно і

комплексно було визначено поняття «охорона природи» [17,216].

Відповідна трансформація наукового трактування охорони природи починає поступово відобразитися в новому змісті шкільної освіти. У другій половині 60-х років радянська школа перейшла на нові програми і підручники. В програмах вже не акцентувалася увага лише на охороні корисних і рідкісних об'єктів природи. В нових підручниках і деяких методичних посібниках з'явилися абзаци і цілі параграфи, присвячені питанням охорони природи.

Проте, вимога, зафіксована у навчальних програмах, - вести природоохоронне просвітництво ще не означала її практичної реалізації у школі. А.Н.Захлебний виділяв дві причини такого стану речей. Перша – педагогічна нерозробленість змісту природоохоронних знань в школі і методів їх вивчення. Слабке висвітлення цих питань у підручниках та методичній літературі. Друга причина, на думку вченого, полягала у невідповідності вчителя до викладання природоохоронних знань у школі та методів їх вивчення [10, 63].

70-ті роки були ознаменовані новою спробою якісної зміни змісту і об'єму поняття «охорона природи». В рамках ХХІV з'їзду були окреслені такі поняття як «охорона навколишнього середовища» та «раціональне використання і відтворення природних ресурсів» [18, 274]. У 1976 році вперше на політичному рівні було вжито термін «екологія» [19, 195]. Четверта сесія Верховної Ради СРСР спеціально обговорювала питання «Про заходи щодо подальшого покращення охорони природи і раціональному використанню природних ресурсів» (1972). Було проведено низку симпозіумів і конференцій «Взаємодія людини і природного середовища» (Москва, 1971), «Науково-технічна революція, суспільство і людина» (Москва, 1973), «Майбутнє науки. Природознавство і екологія» (Дубна, 1973). Відбулася спеціальна сесія Академії наук СРСР «Про задачі АН СРСР в області раціонального використання і охорони біосфери» (1973) [10, 33-35].

По суті в усіх прийнятих у 70-х роках наукових, державних і міжнародних документах зафіксована якісна зміна змісту і об'єму поняття «охорона природи». Природо-охоронна діяльність почала розглядатися як основна умова гармонійного розвитку системи «суспільство-природа». Основним висновком, до якого дійшли вчені, стала ідея про якісну зміну відносин у цій системі. Одним з визначних напрямків розвитку суспільного виробництва стає діяльність по захисту і раціональному використанню ресурсів

біосфери. Таким чином ідею оптимізації впливу суспільного виробництва на біосферу, що відображала провідну тенденцію сучасної науки і практики педагога прагнули запровадити у зміст шкільної освіти.

Проте реформа шкільної освіти співпала з періодом формування наукових основ охорони природи, тому новий зміст поняття «охорони природи» не увійшов до учбових програм, підручників та методичних посібників.

Здійснений аналіз документів показав, що поняття про охорону природи знайшло часткове відображення лише у трьох навчальних предметах: біології, географії та природознавстві. В учбових програмах дублювалися загальні природоохоронні поняття. Наприклад, у програмі природознавства (IV клас, 1973) подається «охорона природи рідного краю», а у фізичній географії (V клас, 1973) – «охорона природи і відновлення її природних багатств» (на місцевому матеріалі). У програмі з ботаніки (IV клас, 1974) було передбачено «ознайомлення із Законом про охорону природи», проте та ж сама вимога містилася у програмі фізичної географії VII класу [24].

У шкільних підручниках природоохоронна діяльність у більшості випадків була представлена як консервація природних об'єктів або ж розглядалася з точки зору культури індивідуальної поведінки в природі. Учням повідомлялося, що рослини потрібно охороняти, але вони не отримували ні узагальнених ні конкретних знань про шляхи охорони природи. Мотивом для охорони був лише захист від пошкоджень. Не вистачало відомостей про реакції рослинних організмів на несприятливі зміни хімічного складу середовища, майже не подавалася інформація про значення багатоманітності видів у збереженні природних угруповань, про необхідність збереження умов стійкого відтворення.

Характерною рисою для підручників досліджуваного періоду є значна перевага споживацьких аргументів при оцінці «корисності» різноманітних видів тварин і рослин та обґрунтування необхідності їх охорони. Досить фрагментарно подані наукові відомості про місце і роль різноманітних видів організмів у підтриманні сталості певних параметрів природного середовища. Відсутня діалектична оцінка таких наслідків людської діяльності, які погрожують її здоров'ю, спричиняють загибель багатьох видів і цілих природних угруповань [11, 46].

Таким чином, поняття «охорона природи» хоча і знайшло відображення у змісті шкільних

підручників, але трактувалося все ще неповно, спрощено і однобічно.

Поруч з тим, на початку 70-х років увага до проблем охорони природи значно посилилась, це відобразилось, перш за все, у активній пропаганді екологічних знань серед учнівської молоді. Саме в цей період в педагогічній науці з'явилися нові терміни: «природоохоронне просвітництво», «комп-лексна, глобальна екологія». Вектор того час-них досліджень знаходився в рамках вивчення проблеми взаємодії людини з природою в цілому. У зв'язку з тим, замість «природо-охоронного просвітництва» дослідники все частіше піднімали питання про «екологічну освіту». Питання взаємовідносин людини з природою почали розроблятися в рамках нової галузі педагогічних знань – теорії та методики екологічної освіти. Однак, подальший розвиток екологічної освіти учнівської молоді все ще розглядався в рамках викладання біологічних та географічних дисциплін. Протягом 70-80-х років було здійснено ряд науково-методичних досліджень, спрямованих на підвищення ефективності екологічної освіти. Соціально-політичний аспект проблеми охорони природи, її психолого-педагогічні основи ґрунтовно досліджував Я.І. Габеv. Дослідник розглядав зміст найбільш важливих екологічних понять, які були необхідні для вивчення учнями в рамках шкільної програми [5]. Теоретичні основи екологічної освіти у своєму дослідженні заклав І.С.Матрусов, який займався питанням природоохоронних знань та умінь учнів, що повинні здобуватися в процесі вивчення шкільних предметів та під час позакласної і позашкільної роботи по охорони природи [21]. В.С. Медина досліджуючи проблему відносин людини з природою, обґрунтував роль навчання і виховання в організації охорони природи в загальнодержавному масштабі, наголошував на великому значенні природоохоронної пропаганди, окресливши основні її засоби [22]. А.Н. Захлебний, Є.С. Сластьоніна та І.Т. Суравегіна в своєму дослідженні зробили спробу показати основні «блоки» тогочасного поняття «охорона природи» в процесі його застосування до змісту шкільної освіти. Автори наголошували, що введення нового змісту цього поняття буде сприяти підвищенню наукового рівня викладання, дозволить більш цілеспрямовано виховувати у підростаючого покоління культуру відношення до природи та розширить базу політехнічної освіти. Реалізацію такої ідеї на практиці автори вбачали шляхом міжпредметної координації різноманітних тем з курсів історії, біології, фізики, хімії, географії, суспільствознавства з

метою доведення до учнів протиріч взаємодії людини з природою в залежності від конкретно-історичних умов. Поняття «охорона природи», на думку дослідників, повинно було розглядатися в контексті більш ширшого поняття «антропогенні фактори середовища», що дало б змогу охопити в шкільній освіті з єдиної точки зору великий фактичний матеріал та полегшити його вивчення і застосування наукових знань [11]. Одними з перших на значення інтеграції предметів природничого та гуманітарного циклів в екологічній освіті, а також на необхідність єдності навчання та виховання звернули увагу А.Н.Захлебний та І.Т.Суравегіна. Автори також наголошували на необхідності тісного взаємозв'язку між класною та позакласною роботою задля належного засвоєння школярами змісту екологічної освіти. Тісний зв'язок, на їх думку, полягав в об'єднанні зусиль по формуванню ціннісних орієнтацій учнів, розвитку морально-естетичних почуттів школярів та їх залученню до досвіду прийняття рішень в області природокористування [12]. Таким чином, внаслідок досліджень вище перелічених авторів теорія шкільної екологічної освіти вийшла на новий якісний рівень. Були сформульовані та науково обгрунтовані основні принципи шкільної екологічної освіти та задачі екологічного навчання та виховання.

Поняття «охорона природи» протягом 60-70-х років змінювало свій зміст і відбивало рівень тогочасної суспільної природоохоронної свідомості. Саме в цей період активно відбувався процес оформлення природоохоронної термінології. Охорона природи почала позиціонуватися як окрема наука. Відповідні трансформації і зміни відбувалися в шкільних курсах географії, біології, частково фізики та хімії. Проте огляд підручників та аналіз шкільних програм 60-70-х рр. дає можливість стверджувати про однобічність розкриття природоохоронних тем та все ще споживацьке ставлення до природи. Відбувається значне розширення термінологічного апарату, що дає можливість вже у 80-х роках вийти на новий щабель розвитку природоохоронних знань. Початок 80-х років ознаменований розширенням змісту поняття «охорона природи», пошуком нових, ефективних методів екологічного виховання, теоретичним обгрунтуванням необхідності запровадження нового змісту поняття «охорона природи» в систему шкільних курсів.

БІБЛІОГРАФІЯ.

1. Благосклонов К.Н. Охрана природы / Благосклонов К.И., Иноземцев А.А., Тихомиров В.Н. – М.: Высшая школа, 1967. – 245 с.
2. Васюта О.А. Экология і політика: у 2т. / Васюта О.А., Васюта С.І., Філіпчук Г.Г. – Чернівці: Зелена Буковина, 1998. Т.1. – 1998. – 424 с.
3. Вернадский В.И. Биосфера / Вернадский В.И. – М.: Наука, 1967. – 212 с.
4. Воронцов А.И. Охрана природы: учебное пособие для лесотехнических вузов и факультетов. / А.И. Воронцов, Н.З.Харитоновна. – М.: Высшая школа, 1977. – 408 с.
5. Габев Я.И. Теория и основы природоохранного образования. – Кишенев: Штипица, 1981. – 1981. – 176 с.
6. Гладков А.Н. Богатства природы: заботливо охранять, разумно использовать, восстанавливать и умножать / А.Н. Гладков // Природа. – 1962. - № 2. – С. 3-10.
7. Ефремов Ю.К. Во имя вечной щедрости природы / Юрий Константинович Ефремов. – М.: Изд-во Знание, 1961. – 32 с. – (Серия 12. Геология и география).
8. Забелин И.М. Физическая география и наука будущего / Забелин И.М. – М.: Географгиз, 1963. – 120 с.
9. Захлебный А. Н. К определению понятия «охорона природи» / А.Н. Захлебный, И. Т. Суравегина // Советская педагогика. – 1975. - № 2. – С. 33-40.
10. Захлебный А.Н. О системе природоохранительного просвещения в общеобразовательной школе / А.Н. Захлебный // Советская педагогика. – 1972. - № 10. – С. 55-56.
11. Захлебный А.Н. Состояние и основные тенденции развития школьного природоохранительного просвещения / Захлебный А.Н., Сластенина Е.С., Суравегина И.Т. – М.: НИИ общей педагогики АПН СССР, 1977. – 87 с.]
12. Захлебный А.Н. Экологическое образование школьников во внеклассной работе: Пособие для учителя. / Захлебный А.Н., Суравегина И.Т. – М.: Просвещение, 1984. – 160 с
13. Зоология / под. ред. Б. Е. Быховского. – М.: Просвещение, 1973. – 248 с. стр. 102
14. Куражковский Ю.Н. Очерки природопользования / Куражковский Ю.Н. – М.: Мысль, 1969. – 346 с.
15. Ленин В.И. Материализм и эмпириокритицизм / Владимир Ильич Ленин. – М.: Знание, 1954 – (Сочинения в 20 т. / В.И. Ленин; т. 18).
16. Лукашев К.И. Технический прогресс и проблема ресурсов / Лукашев К.И. – Минск.: Наука и техника, 1968. – 250 с.
17. Матеріали XXIII з'їзду КПРС. – К., 1966. – 276 с.
18. Матеріали XXIV з'їзду КПРС. – К., 1971. – 325 с.
19. Матеріали XXV з'їзду КПРС. – К., 1976. – 298 с.
20. Материал I Европейской рабочей конференции по природоохранительному просвещению. – Рюшнипол, 1971. – 57 с.
21. Матрусов И.С. Школа и охрана природы / Матрусов И.С. – М.: Знание, 1976. – 64 с.
22. Медина В.С. Охрана природы / Медина В.С. – К.: Вища школа, 1970. – 220 с.
23. Програми середньої загальноосвітньої школи для I-IV класів з усіх предметів (1970-1980 рр.)
24. Чернышевский Н.Г. Избранные философские сочинения: в 2 т. / Н.Г. Чернышевский. – М., 1950. - т.2. – М., 1950. – 627 с.
25. Шапошников Л.К. Проблемы охраны природы / Л.К. Шапошников // Природа. – 1957. - № 5. – С. 6-8.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

Мехеда Аліна Миколаївна – аспірантка кафедри педагогіки Кіровоградського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка
Коло наукових інтересів: історія природоохоронного руху учнівської молоді, екологічне виховання.